

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2011 m. spalio 28 d. *

Už mūsų ir jūsų laisvę

Laisvė – tai magiškas jausmas, dėl kurio žuvo tūkstančiai žmonių. Juk žmogus, pakildamas į žūtbūtinę kovą už laisvę, visų pirma privalėjo pats būti dvasiškai laisvas, kad paskui save sugebėtų pakelti į kovą kitus. Su šiuo šūkiu pakilo į kovą 1831 metų sukilėliai. Atrodo, prabėgo ne tiek daug – tik 180 metų, tačiau sunyko ar buvo nugariauti mediniai kryžiai ant sukilėlių kapų.

Atmindami to laiko Lietuvos didžiavirų kovą už laisvę, Kauno apskrities Vytauto Didžiojo šaulių 2-oji rinktinė kartu su Vytauto Didžiojo universiteto istorikų klubu paruošė projektą 1831 metų sukilimo 180-ąsias metines paminėti – keliauti po sukilimo kovų vietas, prisiminti ir 1863 metų sukilimą bei 1919–1920 metų nepriklausomybės kovas, rezistencijos laikotarpio Lietuvos Laisvės kovotojų žygdarbius.

Dviračiais keliamose maršrutu: Kaunas–Sargėnai–Ibėnai–Vandžiogala–Labūnava–Kėdainiai–Taučiūnai–Žeimiai–Kaunas.

Sargėnai. 1831 metų sukilimo metu čia buvo dvaras. Po nepasiekusio Kauno puolimo, sukilėlių būrys, vadovaujamas dvaro savininko Maciaskio, didvyriškai gynėsi dvaro pastate. Rusai, nepajégdami paimti pastato, jį padegė. Su dvaru sudegė gyvi besiginantys sukilėliai.

Ibėnų kaimas. 1863 metų sukilimo metu kunigas Petra-

vičius ir Dugaila suorganizavo sukilėlių būrį, kuris susikovė su rusų kariuomenės daliniu. Keršiant už tai, Kauko gubernatoriaus Muravjovo („koriko“ sūnaus) jsakymu, Ibėnų kaimas buvo sudegintas, o kaimo gyventojai ištremti į Rusiją. Šio kaimo tragedijai atminti Vandžiogaloje pastatytas stogastulpis.

Labūnavoje susipažinome su garsiojo Labūnavos bokšto istorija, išklausėme pasakojimo apie jaunus Lietuvos partizanus, kurie, būdami apsuptyti sovietų kariuomenės, pasirinko didvyrišką mirtį.

Kėdainiai. Šis miestas buvo tapęs 1831 metų sukilimo centru.

(keliamą į 7 psl.)

Prie paminklo Emilijai Pliaterytei Veisiejūse

Žygio dalyviai Vainiškėje pagerbė stribų nukankintų partizanų atminimą

Mėnaičiu auros paveikta

Lietuva totalitarinių režimų apsuptye

Dvių totalitarinių pseudosocialistinių režimų vadeivos Stalinas ir Hitleris 1939 metų rugpjūčio 23 dieną slaptu suokalbiu pasidalijo Rytų Europos nepriklausomų valstybių žemes ir suplanavo Antrojo pasaulinio karo pradžią. Lietuva atiteko Vokiečių reichui, bet po agresorių mainikavimo užgrobtomis žemėmis buvo perleista sovietams. Lenkija buvo nukariauta ir pasidalinta pusiau. Suomių kariai didvyriškai grūmėsi su raudonarmiečių divizijomis ir apsigynė.

Abu totalitariniai režimai savo sandara, organizacija,

metodais ir tikslais buvo panaušūs. Vienvaldžiai diktatoriai – Stalinas ir Hitleris, neįkentė jokio prieštaravimo ar kitokios nuomonės. Jie valdė remdamiesi tik viena organizuota politine jėga: sovietijoje – Komunistų partija, Vokietijoje – Nacional-socialistų darbo partija. Ir jokių kitų talkininkų ar varžovų tiek raudonojo, tiek ir rudojo socializmo „stačiuboje“! Nacionalsocialistai skelbėsi kuriantys arijams naująjį Europą. Sovietų socialistai gyresi stantys brandų socializmą, po kurio – tik žingsnelis į komunizmą.

Abu režimai neigė pavergtų tautų teisę atkurti valstybingumą.

Tautinės pilietinės savivokos vaidmuo

Pirmosios Lietuvos Respublikos gyvavimo metais Šeima, Mokykla, Bažnyčia ir Kariuomenė buvo atraminiai stulpai pilietinės visuomenės gyvenime. Todėl visiškai dėsninė ir suprantama, kad lietuviams buvo nepriimtinis socializmo utopijos, skleidžiamos iš Berlyno ar brukamos iš Maskvos.

Okupacijų metais oficiali propaganda vykdomą terorą ir genocido politiką dangstė paistalaipis apie pseudosocializmo kuriamą gerovę.

(keliamą į 3 psl.)

Patriotinio ugdymo seminaras mokytojams

Spalio 12 dieną dalyvavau LPKTS Šiaulių filialo surengtame seminare „Patriotinis ugdymas mokykloje, pasitelkiant gyvus istorijos liudininkus“ istorijos, pilietinio ugdymo, lietuvių kalbos, etikos ir geografijos mokytojams. Jis pirmiausia nustebino labai šiltu priėmimu būstine: Vanda Žilevičienė, Virginija Arlauskienė ir Onutė Cepienė vaisinė kava ir pačių keptais pyragais. Visus gausiai susirinkusių mokytojus pasveikino seminaro sumanytojos ir vedėjos: LPKTS Šiaulių filialo pirmininkė Valerija Jokubauskienė ir Šiaulių Simono Daukanto gimnazijos matematikos mokytoja Stanislava Staškuvienė. Jos abi buvo apdovanotos LR krašto apsaugos ministrės padėkės raštais ir dovanomis už patriotinį jaunimo ugdymą ir seminarų miesto mokytojams rengimą. Padėkas ir dovanas mokytojams ir organizatorėms įteikė LR krašto apsaugos ministrės Rasos Juknevičienės patarėjas Edvardas Strončikas.

Ivadinė seminaro dalį pradėjo Vytenis Rimkus, buvęs politinis kalinas, dailininkas, menotyrininkas, habilituotas mokslų daktaras, profesorius, Lietuvos mokslo ir visuomenės veikėjas, Šiaulių miesto garbės pilietis. Mokytojus pasveikino Tomas Petreikis, saivaldybės atstovas, mero patarėjas, ir Rimundas Domarkas, Šiaulių miesto TS–LKD Šiaulių skyriaus pirmininkas. Juozas Mocius, Priskėlimo apygardos vadas, kartu su buvusiu tremtiniu Antanu Dobrovolsku seminaro dalyvius pasveikino patriotinė daina.

Autobusu pajudėjome Gulbinų miško link. Ten savo prisiminimais su mokytojais dalijosi ir diskutavo atkurtos Priskėlimo apygardos vadas Juozas Mocius, žuvusio partizano sesuo Onutė Gutkauskienė ir Marytė Rimkienė, ryšininkė Pelytė. Prie bunkerio vietą žyminčio kryžiaus visus įamžino buvę tremtiniai Eduardas Manovas ir Klemensas Arlingevičius, nuolatiniai žygių partizanų kovų takais dalyviai ir metraštininkai. Žuvusieji buvo pagerbti padedant gėlių ir uždegant atminimo žvakė.

Vėliau nuvykome į Radviliškio rajono Mėnaičių kaimę esantį Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos 1949 metų vasario 16-osios Nepriklausomybės Deklaracijos paskel-

bimo atminimui skirtą memorialą, sudarytą iš atstatyto Lietuvos partizanų vyriausiosios vadavietės bunkerio, virš jo esančios klėties ir šalia bunkerio pastatytu paminklo. Apžiūréjė atstatytą Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos vadavietės bunkerį, kuriame buvo pasirašyta istorinė Deklaracija, klausėmės liudininkės Julytės Mikniūtės-Petrėlienės pasakojimo bei autentiškai atliekanamų partizanų dainų. Seimo narės V.V.Margevičienės padėjėja perdave nuoširdžius sveikinimo žodžius ir padėkas LPKTS Šiaulių filialo pirmininkai Valerijai Jokubauskienei ir tarybos pirmininkui Valentiniui Kemėšiui už Šiaulių filialo vykdomą patriotinį jaunimo ugdymą.

Danguje vis pasirodant vaivorykstei, gera žadančiam ženkliui, aplankėme ir kitą istoriškai garsią Balandiškių (Saju) sodybą, kurioje (kartu ir Mėnaičių (Mikniū) įvyko garsusis visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Sodyboje Mėnaičiuose gyvena senieji šeimininkai, todėl čia saugoma istorinė tiesa. Stanislovo Sajaus sodyba Balandiškiuose, likusi be nuolatinių gyventojų, yra ties sunykimo riba. Kartu su munis važiavęs skulptorius Gintautas Lukošaitis papasakojo, kokių tikslų vedinas jis ir dar trys šiauliečiai draugai: muzikantai Gintautas ir Kestutis Gascevičiai bei aktorius Rolandas Dovydaitis, susibūrė į iniciatyvinę grupę ir pastatė stoginė virš baigiančio sugriūti namo. Čia pajutome visą senosios sodybos svetingumą: būdama tokioje apgailėtinoje padėtyje, pasitiko mus neapleisdama lietuviško vaisingumo tradiciją – paberbė ant žemės rudens šalnos paškanintų antaninių obuolių.

Mokytojų apklausos duomenys parodė, kad toks seminaras – išvyka ir susitikimai su istorijos liudininkais, buvo labai reikalingas. „Tai pati geriausia forma,“ – anketose rašė viena iš mokytojų. Atsiliepimuose apie seminarą buvo dėkojama už nepriekaištingą parengimą ir įdomių pateiktą turinį. Iklaušimą: „Ko reikia, kad mokykloje sėkminges vyktų patriotinis ugdymas“, mokytojai atsakė: „Ne tik programą, bet ir administracijos bei valstybės valdžios palaikymo“.

(keliamą į 5 psl.)

Radvilė MORKŪNAITĖ-MIKULĒNIENĖ,
Europos Parlamento narė

Istorinės atminties išsaugojimas: ES lygiu judame į priekį, tačiau namuose reikia dar daug ką nuveikti

Šie metai – ypatingi. Tai laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių, holokausto aukomis tapusių Lietuvos gyventojų atminimo metai. 2011-ieji tarsi istorijos esencija primena visas kančias ir nelaimes, kurias 20 amžiuje teko išgyventi Lietuvos žmonėms, atsidūrusiems didžiųjų pasaulyje galybų interesų kryžkelėje. Per visą Lietuvą nuvilkijo daugybė renginių, konferencijų ir parodų. Vis tik dar nesame atlikę visų namų darbų, kad istorinės atminties išsaugojimas ir jaunosios kartos gilesnio istorinio pažinimo ugdymas neapsiribotų proginiams paminėjimais, bet taptų neat siejama valstybinės politikos dalimi, kurioje įvairios institucijos dirbtu kryptingai ir koordinuotai, kad darniai ir pagal aiškią strategiją veiktu apjungti visuomeniniai ir valstybiniai resursai.

Negalima nepastebeti, kad šios Vyriausybės dėmesys istoriniams teisingumui tarptautinėje arenaje yra išties žymiai didesnis nei kada nors iki šiol. Ypač daug dėmesio Lietuva kartu su kitomis Baltijos ir Virdurio Europos šalimis skiria siekiui suformuoti bendrąsias gaires istorinės atminties skatinimui visoje Europos Sąjungoje ir totalitarinių režimų įvykdytų nusikaltimų įvertinimui tarptautiniu lygiu. Kadangi viešojoje erdvėje apie šias aktualijas informuojama tik fragmentiškai ir nemažai žinių šia tema Lietuvos žmonių nepasiekia, noriu pabrėžti, kad bendromis pastangomis ES nuveikta išties nemažai. Nuoseklus, kantrus, užkulisinis ir tam tikra prasme švietėjiškas darbas pastaraisiais metais atnese konkretius rezultatus.

Pirmausia pavyko Europos istorijų sutaikymo ir istorinės atminties klausimą išskelti ES ministrų lygiu ir pasiekti vieningo sutarimo, kad susitaikymas su skaudžiai Europos kontinento istorija, istorinis teisingumas ir kolektyvinės atminties skatinimas yra visos ES rüpestis. Europos Sąjungos ministrai pažymėjo, kad visos totalitarizmo aukos, nesvarbu nuo kurio nukentėjo, turi teisę į teisingumą ir jis turi būti užtikrinamas laikantis atitinkamų standartų. Taip pat pabrėžė, kad rugpjūčio 23-ioji visoje Europos Sąjungoje turėtų būti minimą kaip totalitarizmo aukų atminimo diena. Pradžia tam jau padaryta. Pirmininkaujančios ES Lenkijos iniciatyva šiu metų rugpjūčio 23 dieną visos ES šalys buvo pakviestos Varšuvosje kartu paminėti totalitarizmo aukų atminimą.

Europos Komisija taip pat patenkėlė savo vertinimus ir pa siūlymus, pripažindama, kad ES šalys, 20 amžiuje priklaususios laisvajam pasaulyi, ir atsidūrusios kitapus „geležinės uždangos“, skirtinai su pranta Europos istoriją, todėl

būtina suartinti šias istorijas, skatinant atmintį, ir tiek Europos Sąjunga, tiek ir Komisija turi dalyvauti skatinant šį procesą. Komisija, ES ministrų pavesta, įvertino, ar reikalingas naujas ES teisės aktas, kuriuo visose ES šalyse narėse būtų suvienodintas totalitarinių režimų įvykdytų nusikaltimų vertinimas. Nors šiuo metu Komisija nesiryžta inicijuoti tokio teisės akto, tačiau yra pasiruošusi prie šio klausimo sugrižti ateityje. Tai ginežkerta jam kelio, nors buvo jėgų, kurios siekė, kad taip atsitiktų. Taip pat pasiekėme, kad ES programos „Europapi liečiam“ daliai, kuri skirta istorinės atminties projektams ES šalyse finansuoti, būtų skiriama didesnė programos biudžeto dalis, dar labiau supaprastintos paramos projektais teikimo sąlygos.

Europos Parlamente daug dėmesio skiriamo istorinei atminčiai – vien per praėjusią savaitę surengti net trys stambūs renginiai: atidaryta paroda, supažindinanti EP narius, darbuotojus ir lankytojus su komunistine šaliu narių praeitimi, iškilmingai konferencijoje paminėtas Baltijos valstybių Neprisklausomybės atkūrimo dvidešimtmetis, o EP Europos istorijų sutaikymo grupė kartu su EP Kultūros komitetu surengė klausymus apie totalitarinių režimų nusikaltimų. Galime prisiminti ir tai, kad didžiosios 1941 metų netekys buvo paminėtos Europos Parlamento plenarinėje sesijoje. 1991 metų Sausio įvykių dvidešimtmetis taip pat nepraejo nepastebėtas Europos Parlamente. Šiai sukakčiai paminėti išleidau įvykių kroniką su foto-liudi jima „Sausio 13. Išsaugojelaisv“ lietuvių ir anglų kalbomis, kuri buvo pristatyta per EP plenarinę sesiją ir Sausio įvykių sukakties proga įteikta visiems 736 Europos parlamento nariams. Si knyga, po Lietuvą sukrėtusio įtarimo Sausio 13-osios byloje Golovatovo paleidimo, užsienio reikalų ministro iniciatyva buvo išsiusta visiems ES šalių narių užsienio reikalų ministrams, kad primintų Lietuvos žmonių aukos reikšmę Europos susivienijimui.

Svarbiausias žingsnis, mano manymu, buvo žengtas spalio 14 dieną Prahoje, kai ministrų lygiu įsteigta Europos atminties ir sąžinės platforma. Pirmą kartą sukurta tarptautinė organizacija, kurios konkretus uždavinys yra istorinės atminties ir istorinio teisingumo srityje dirbančių valstybinių ir nevyriausybinių

institucijų bei organizacijų bendradarbiavimo skatinimas ir istorinės medžiagos rinkimas, analizė bei išsaugojimas. Platforma turi stiprū valstybių ir tarptautinių institucijų palai kymą, yra išsikėlus labai konkrečius uždavinius, todėl, tikiu, kad neilgai trukus sulauksite ir konkretių rezultatų.

Taigi, kol lėtai, tačiau užtikrintai stumiamės į priekį ES lygiu, atsigréžus į tai, kas vyksta namuose, tenka kiek

Seime, tačiau niekaip neišsprendžia jau daugelį metų. Dabartinėje situacijoje šių muziejų likimas visiškai priklauso nuo jų steigėjų, garbus amžiaus, neretai išgyvenusiu tremtį, bet visuomeniškai atsakingų žmonių aktyvumo, asmeninių finansų ir, vienai atvirai kalbant, sveikatos. Šiuose muziejuose – žmonių suaukoti ir per ilgus darbo metus surinkti unikalūs eksponatai. Daugelis išvystė pla-

kaimynas metė didžiulius finansinius ir žmogiškuosius resursus sovietų armijos karinių kapams mūsų žemėje tvarkyti, partizanų ir rezistentų, savanorių kapaviečių likimas vis dar lieka daugiausia pilie tinės iniciatyvos reikalui, dar nesudarytas tremtinių kapų registras ir žemėlapis.

Atrodo, kad nėra priešrūgantį, jog geriausias būdas išprasminti partizanų, politinių kalinių, tremtinių ir visų Tėvynė ir Laisvę mylinčių žmonių auką yra perduoti atmintį apie jų ateities kartoms, tuo pačiu iškiepiant amžinasių vertėbes ir atsparumą savo formą ir būvius keičiančiam totalitarizmui. Tačiau kad ši uždavinį pavyktų įgvendinti, reikia dirbtu kryptingai ir nuosekliai, apjungiant visuomeninius ir valstybinius resursus. Per 21 nepriklausomybės metus dėl visokiausiu priežascių nuoseklai valstybinė istorinės atminties politika nėra suformuota. Jei valstybė nuosekliai įtrauktų ir apjungtų įvairaus lygmens visuomenines iniciatyvas, susietujas su valstybinių įstaigų veikla, manau, rezultatai galėtų būti stulbinamai geri, nes šioje sriti je, kaip niekur kitur, veikia savo dvasia šviesūs, idealams atsidaudę ir pilietiški žmonės.

Šiandien gyvename bendroje Europos tautų šeimoje. Šiomis krizių dienomis ypač norisi priminti, kad ES šalių narių interesai negali būti skirstomi į nacionalinius ir europinius pagal jų dydį ar gyventojų skaičių. Visos valstybės vienodai privalo prisištėti prie ES gerovės kūrimo, ir kiekvienos šalies narės, nesvarbu ar ji didelė, ar mažesnė, interesai yra vienodai svarbūs. Juk ES – tarsi daugiaubutis namas, tad nepamirškime, kad jei namo stogas kiauras, problemos greitai apims visą namą ir ilgainiui pažeis pamatus.

Tai, kad muziejai gimė iš privačios iniciatyvos, yra vertėbė, kurią valstybė turėtų palaikyti ir skatinti. Turime žiūrėti į šiuos muziejus ne kaip į problemą, o kaip į galimybę. Galimybę šių muziejų pagrindu ilgainiui išvystyti regioninių istorinės atminties kaupimo, išsaugojimo, edukacijos ir švietimo, pilietinio ugdymo, krašto istorijos pažinimo centrų tinklą. Tokių centrų reikia, kad spėtume surinkti kasdien negrūtamai nykstančią gyvąjį atmintį, unikalius asmeninius liudijimus ir prisiminimus – tam valstybinėms institucijoms tiesiog neužtenka pajégumų.

Yra ir kitų nebaigtų darbų. Tuomet, kai didysis Lietuvos

Europos Parlamento narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė

Apie politiką ir kai ką daugiau

Seimo narys Arvydas ANUŠAUSKAS

Atominė politinės scenos vaidyba

Ar Lietuvos atominių projektų vykdymas néra susijęs su politinių jėgų išsidėstymu mūsų politinėje scenoje? Juk kiekviena partija, deleguojanti savo atstovus į politinę valdžią, natūraliai siekia išvendinti rinkėjų aprobuotas programas. Ir, atrodo, jau tikrai niekada negalėtų pažeisti nacionalinių interesų, siekdama itin trumpalaikių politinių tikslų. Juk viskas vardan piliečio, norinčio labai paprasto dalyko – savo valstybėje gyventi geriau. Tam gali pasižiūrėti pigesnės dujos ir atitinkamai mažesnės šildymo kainos, didesnės pensijos ar atlyginimai ir atitinkamai padidėjęs žmonių vartojimas ir kita. Tad kur čia vieta politinei vaidybai, jeigu visi siekia to paties tikslų? Ir vis dėlto veiklos skirtumai akivaizdūs, kai vertinama šiek tiek kitaip – ar siekiama apginti ilgalaikius valstybės ir jos piliečių nacionalinius interesus, ar neatsispriama išbandymui trumpalaike politine nauda?

Kiekviena politinė jėga turi savo atsakymą į šį klausimą. Kaip pavyzdžiui panaujodasi požiūrius į atominių projektų vykdymą. Labai nedaug politikų Lietuvoje aiškina suprantamai, ką gireiškia atominės elektrinės projektais, elektros jungtys su Lenkija bei Švedija ir pagaliau kaip vykdomi buvusių atominės elektrinės uždarymo projektais. Nespekuliuosiu teiginiu, kad oponentai būtinai maitinami iš rusiško duju vamzdžio ar šilumininkų pinigų maišo. Visada egzistuoja prielaida, kad paprasta politinė nauda ir konjunktūra bei nuslėpta tiesa garantuoja politinę ateitį. Na ir, žinoma, paviršutiniškumas, nesigilinimas į problemas, realias problemas dangstant žingsniais, tampančiais pikantiškais bulvarinių naujienų prieskoniais.

Nukeminiai viražai

Ignalinos atominės elektrinės uždarymo projektais (radioaktyvių atliekų saugyklių statyba) buvo tam tikras testas, kaip Lietuva nuo 2005 metų gali vykdyti didesnius projektus. Bet pave-

dus vokiečių kompanijai „Nukem“, vos pradėtas projektas sustojo. Europos institucijos reguliarai pervedė lėšas už nevykdomus darbus, o energetiką kuravusi tuometinė Energetikos ministerija užémė labai patogią stebetojo poziciją. Tuometinės Lietuvos Vyriausybės atsakymas aktyviai paveikti projekto vykdymą garantavo nuolatinės pinigines perlaidas į „Nukem“ sąskaitą. Tas pats „Nukema“ išsigijo abejotinos praeities konsultantų (pavyzdžiui, KGB), bet ir tai buvo ignoruojama. Žinoma, dėl to nekilo joks triukšmas, tolygus šiuo metu kilusiam skandalui su tarptautinės teisininkų kompanijos samdyto konsultanto ar „konsultanto“. „Nukem“ labai greitai nudreifavo į Rytus ir buvo nupirkta Rusijos atominė projektų vykdymo monopolininkės. Iki 2009 metų pervedus daugiau nei pusę projekto lėšų, arba pusę milijardo litų, radioaktyvių atliekų saugyklių projektais buvo įvykdyti nuo 6 iki 10 procentų. Matyt, ne veltui 2009 metų sausio 16 dienos mitinge prie Seimo tarp nacionalsocialistų ir socialistų vėliavų, tarp profsajungų protesto plakatų teko matyti ir plakatą, protestuojantį prieš Energetikos ministerijos kūrimą... Tuo tarpu šių projektų vykdymas jau buvo atsilikęs 3–5 metus. Dabar per dvejus metus sustiprinus kontrolę, nuolat derantis su „Nukem“, nebemokant pinigų už nepadarytus darbus pavyko atsilikimą sumažinti daugiau nei dvigubai. Vienas iš saugyklių projekto įvykdytas iki 97 procentų ir turi būti baigtas 2012 metų birželį. Vykstant nelengvoms deryboms su „Nukem“, reikalaujančiu papildomų 90 milijonų eurų iš europinių resursų, kaip tik ir sukeltas vienai iš derybinių pusų naudingas ir dėmesį nukreipiantis triukšmas. Kas iš to turi naudos, nesunku atspėti, bet tai tik rodo mūsų viešosios ir politinės erdvės silpnumą. Tikros problemos neatskiriamos nuo fiktyvių, tad po informaciniu triukšmu dūmais suinteresuotos grupės norai slepia savo interesus.

Metas pakovoti dėl Lukiškių aikštės monumento

Buvusius Laisvės kovų dalyvius vienijančias organizacijas ypač nemalonai nustebino spalio 13 dieną žiniasklaidoje pasirodės kultūros ministro A. Gelūno pasisakymas, iš esmės neigiantis bet kokią galimybę organizuoti konkursą paminklui visų kartu Lietuvos laisvės kovotojams atminti Vilniaus Lukiškių aikštėje. Ministras pareiškė nematantį „jokių prielaidų šiuo metu skelbtį konkursą Lietuvos laisvės kovotojų atminimui Lukiškių aikštėje jamžinti, matvien naujas aikštės grindinys kainuotų dešimtis milijonų litų“.

„To konkurso surengimui iškelė esminį klausimą mūsų (Kultūros ministerijos, – ELTA) Teisės departamentas, kuris tiesiog paklausė: o kas bus konkursui pasibaigus, iš kur mes, paprastai tariant, gausime 40 milijonų litų, kurių reikia išgristi Lukiškių aikštę. (...) Mes matome esminę juridinę kliūtį. Ir kai tu-

ribe dabar tokią situaciją su biudžetu, kur kiekvienas milijonas, nepasiekiantis darbuotojų, yra esminis trūkumas, tai šitokiam labai labai brangiam projektui šiuo metu skleistis aš nematau jokių prielaidų“, – taip kultūros ministro A. Gelūno pasisakymą Seime citavo ELTA.

Iš tiesų kultūros ministras šiuo pasisakymu „apžioko“ aiškiai per daug. Kiek žinoma „Tremtinui“, po Aplinkos ministerijos atlanko Lukiškių aikštės sutvarkymo konkurso, kurį laimėjo architektas Rolandas Palekas su kolegomis ir jų projektas „Ramybė“, šių metų balandį Vyriausybė įpareigojo Kultūros ministeriją organizuoti monumento kovojuose ir žuvusiems už Lietuvos laisvę konkursą. Tokiam konkursui tereikėtų apie 50 tūkstančių. O pačiam monumentui išvendinti – dar apie 3 milijonus. Visos Lukiškių aikštės sutvarkymui ir monumento pastatymui gal

ir reikėtų daugiau nei 30 milijonų. Tačiau ne 40 milijonų „aištei išgristi“, kaip klaidinamas visuomenė tvirtina kultūros ministras.

Atrodo, kad ministras taip pat susijaudinės dėl, matyt, labai jau „badaujančių“ darbuotojų ir prioritetus dėlioja kiek kitaip, nei buvę politiniai kaliniai, tremtiniai ir Lietuvos laisvės kovotojai. Jam svarbiau – iš kur paimti lėšų Valdovų rūmams užbaigti, nei garbingai jamžinti per visą Lietuvos istoriją žuvusių už laisvę atminimą. Tai vilkinama nuo 1999 metų!

Lietuvos Respublikos Seimas dar 1999 metų vasario 11 dieną priėmė nutarimą, kuriuo Vilniaus Lukiškių aikštė buvo paskelbta reprezentacine aikštė su Laisvės kovų memorialiniais akcentais. Seimas pavedė Vyriausybei ir Vilniaus miesto savivaldybės tarybai organizuoti aikštės projektavimą ir projekto išvendinimą.

(keliamas į 8 psl.)

Mėnaičių auros paveikta

(atkelta iš 1 psl.)

Kryptingai skleidžiama dezinformacija mėginta nuslėpti tai, kas iš tikrujų vyko paverstoje Lietuvoje: masinius areštus, trėmimus, prievertinių „kolchozų“ kūrimą ir pasipriešinimą sovietizacijai. Tačiau Nepriklausomybės atkūrimo viltis niekada nebuvo užgesusi.

„Kur tas dulkėtas traukinys...“

1951 metų spalio pradžioje baigiamosios klasės gimnazistę Eugeniją Šlioraitę stribai išvedė iš klasės ir išodino į sunkvežimį, kuriame ant kelio ryšuliu jau sėdėjo jos tėvai, močiutė ir sesuo. Niekuo neenusikaltusius dorus Lietuvos žmones okupantai pagal Kremliaus instrukciją įvardydavo „liaudies priešais“. Trėmimai ir turto atėmimas buvo tik tipiškas epizodas iš ilgos sovietinio genocido nusiskaltimų sekos. Gyvulinio vagono „komfortas“ Eugenijai baigėsi Krasnojarsko krašte.

Eugenija vidurių mokslą užbaigė Sibire, Kazačinsko miestelyje. Po to dirbo lentpjūvėje. 1955 metų ištakėjo už tremtinio Kazio Mockaičio. Šeima susilaukė dviejų dukreliai. Tėvynės ilgesys ragino grįžti į Tėvynę. Grįžusi į Lietuvą neakivaizdiniu būdu mokėsi ir įgijo baldų gamybos technologės ekonomistės specialybę. Dirbo Jonavos baldų kombinate, „Azoto“ trąšų gamykloje.

Tėvynės ir Laisvės kovų istorija eina greta

Eugenija anksti pradėjo domėtis Tėvynės laisvės kovų ir ypač Grinkiškio seniūnijos gyvenvietės – Mėnaičių istorija. Šioje vietovėje 1949 metų vasarį vyko istorinis Lietuvos laisvės kovos sajūdžio (LLKS) suvažiavimas, kuriamė dalyvavo visų partizanų apygardų atstovai. Jie slapyvardžiais pasiraše unikalų istorinį dokumentą – LLKS tarybos 1949 metų vasario 16 dienos Deklaraciją, skelbiančią, kad taryba „okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai.“

Lietuvos Respublikos Seimas 2009 metų kovo 12 dieną priėmė deklaraciją, kurioje LLKS tarybos prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis skelbiamas (po mirties) Lietuvos Respublikos Prezidentu. Tai simbolinis ir kartu juridinis aktas. Deklaracijoje teigiamas, kad Lietuva, kaip tarptautinės teisės subjektas, nebubo sunaikinta per pusę amžiaus trukusia okupaciją, o valstybės tėstinumą išreiškė savigyna prieš Sovietų sąjungos agresiją.

Mėnaičių aura veikia ne tik rinkinio sumanytojā
Eugeniją, kaip ir daugelį

jos bendralikimių tremtinii jaudino ir tebejaudina 1949 metų vasario 16 dienos Deklaracijos turinys, taip pat jos signatarų pasiryžimas tėsti kovą su pavergėju žodžiu, veiksmu ir ginklu, žinant, kad Vakarų demokratijos pasaulis tuomet lietuvių išsilaisvinimo kovos ne-palaikė ir nerėmė. Visi Deklaracijos signatarai žuvo kovodami su okupantu. 1954 metų lapkričio 26 dieną LLKS tarybos pirmininkas generolas Jonas Žemaitis-Vytautas po išdavystės buvo suimtas ir sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. Jo palaikai buvo pakasti Maskvos Donskoje kapinėse.

Mėnaičių istorijos puose-lėtoja Eugenija, Mėnaičių auros veikiamą, visais jai prieinamais būdais ryžosi surinkti žinių, dokumentų, nuotraukų apie LLKS tarybos prezidiumo pirmininką generolą Joną Žemaitį, vienintelį Lietuvos Respublikos prezidentą, veikusį okupuotoje Lietuvoje, ir apie visus 1949 metų vasario 16 dienos Deklaracijos signatarus. Ji parengė penkis rinkinio egzempliorius.

Gal rasisi rėmėjas, galintis buvusios tremtinės Eugenijos sumanytą ir surinktą rinkinį išleisti didesniu tiražu? Tai būtų sveikintina dovana besimokančiam jaunimui, Laisvės kovų istorijos mylėtojams. Edmundas SIMANAITIS

(Pabaiga.
Pradžia Nr. 39)

Prisimena žuvusiu partizanu artimieji

Trijų žuvusiu partizanu kūnus baudėjai nuvežė į Dusetas ir numetė aikštėje prie stibyno. Partizanei Onai Stukienė-Žemaitei, bėgančiai iš degančio klojimo, kulkos perkrito kojas. Ją alpstancią išskausmo stribai užmetė ant nužudytyj kūnų ir nuvežė į Dusetas, ten ji greitai užgeso.

Kur užkasė kūnus, artimieji siems sužinoti nepavyko.

Jau kitą dieną stribai į Dusetas atvarė nušauto Povilo Stuko broli Antaną, gimusį 1919 metais, iš Kairionių kaimo. Jis pasakė: „Iš parodytu man triju užmuštyj, aš atpažinau du: savo tikrą broli Povilą Stuką, o moteris – mano brolio žmona Ona Stukienė. Jie abu nuo 1949 metų gyveno nelegaliai“.

Povilas Stukas, gimęs 1905 metais, Antadavainės kaimo valstietis, 1929 metais vedė Monikos ir Kazimiero Indrašių dukterį Onutę, gimusią 1905 metais, atėjo į jų šešių hektarų ūkelį Vaiskūnuose, besiribojančiuose su Kairionių kaimu, todėl dokumentuose kai kur rašoma, kad jie gyveno Kairionyse.

Ona ir Povilas Stukai augino dvi dukteris. Alviną, gimusi 1930 metais, dabar Liutikienė, gyvena Kretingoje. Janina, gimusi 1938 metais, dabar Djokienė, gyvena Utene.

1948 metų vasarą Užpalių stribai, darydami kraštą, Stukų namuose surado daug partizaniškų nuotraukų. Jose tarp ginkluotų vyrų atpažino meringą Alviną Stukaitę. Jos nebepraleido, nusivarė į Užpalius, tardė, reikalavo pasakyti, kokie vyrai nuotraukose. Ji sakė nežinanti pardavžių, bet žino, kad jie iš Paškonio būrio. Alvinai iš Užpalių pasisekė pabėgti, slapstėsi Antazavės apylinkėje pas Lašaites, Obelių apylinkėje pas Žilius, Baršenų kaime pas Adelę ir Apoloniją Girčytės.

Tuomet stribai pradėjo terorizuoti ir tardyti jos tėvus Oną ir Povilą Stukus. Neapsikenė pažeminimui ir patyčių, pas giminės palikę dešimtmetę dukterį Janytę, Stukai gyveno nelegaliai. 1950 metų pavasarį pradėjo aktyvią kovą partizanų gretose. Audros partizanų būryje davė priesaiką. Povilas Stukas gavo slapyvardį Tėvas, Ona Stukienė tapo Žemaite.

Alviną Stukaitę Kesilytės pavarde Obelių stribai areštavo 1950 metų gruodžio 29 dieną Baršenų kaime pas Apoloniją Girčytę. Varoma mišku pro Bajorų kaimą, bandė pabėgti. Bėgdama nusimėtė paltuką, šaliką, pirštines, nuspypė batus. Deja, už dviejų kilometrų ją pasivijo stribas Steponas Belanoška ir pristatė į Obelius.

Tardant Alviną Stukaitę

abu grįžo į Lietuvą, apsigyveno Kretingoje.

Juozas Ramanauskas-Šarūnas gimė 1910 metais Didžiadvario kaime, Dusetų valsčiuje. Atitarnavės Lietuvos kariuomenėje, nuo 1933 metų dirbo riestainių kepejų Dusetose pas Stauską. Paskui kepyklą nuomojo iki 1940 metų nacionalizacijos. Prasidėjus Vokietijos–sovietų Rusijos karui Juozas Ramanauskas

sikaltėliu“ kaip jis gamykloje buvo šimtai, dirbo saugomi ginkluotų sargybinių. Apie 1948 metus Juozui Ramanauskui iš Čeliabinsko gamyklos pavyko pasitraukti ir slapta grįžti į Lietuvą. Apsigyveno žmonos Veronikos Leikaitės téviškėje Likunčių kaime.

Jonas Abukauskas patikslino, kad į Audros partizanų būrių Juozas Ramanauskas

buvo priimtas 1950 metų pavasarį, gavo Šarūno slapyvardį. Žmonai ir kaimynams pasakė, kad išvažiuoja dirbtį į Vilnių.

Vyrui išėjus partizanauti, žmona Veronika Leikaitė-Ramanauskienė tapo ne tik vyrų, bet ir viso Audros partizanų būrio kovotojų rémėja ir ryšininkė. Slaugė sergantį vyrą ir kitus partizanus Anelės Nenėnaitės sodybos slėptuvėje Likunčių kaime, aprūpindavo medikamentais, maistu, skalbdavo jų drabužius. 1951 metų kovo 12 dieną Veronika Ramanauskienė viešėdama Antadavainės kaimo pas Anele Galvydienę atsitiktinai pateko į baudėjų rankas. Pas ją rado bintus, jodo, cefalginio, piramidono ir dusto CK. Prasidėjo tardymai ir kankinimai Dusetose, Utenoje, Vilniuje.

1952 metų vasario 1–2 dienomis Vilniuje vyko dylikos Audros būrio ryšininkų bei rė-

mėjų teismas. Penkiems teisiemis skyrė po 25 metus, likusiems nuo 10 iki 15 metų katorgos. Veroniką Leikaitė-Ramanauskienę nuteisė 10 metų ir 1952 metų balandžio 10 dieną iš Vilniaus kalėjimo išvežė į Rusiją. Iškankinta ir nusilpusi 1952 metų lapkričio 7 dieną ji užgeso Tiumenės kalėjime. (LYA, b/byla 24576/3, L. 187)

Toks pat tragiskas ir bebaimės partizanų ryšininkės Anelės Nenėnaitės (1913–

1956) likimas. Tardoma ir kankinama ji išprotėjo, 1952 metų vasario 15 dieną buvo išvežta į Gorkio kalėjimo psichiatrien ligoninę. Iš ten 1954 metų balandžio 13 dieną paleista kaip visai nepagydoma, sugrįžo į Likučius ir mirė eilinio epilepsijos priešpuolio metu. (LYA b/byla P-1233 ir Petro Ramanausko, gyvenančio Didžiadvario kaimo, Dusetų seniūnijoje, pateikti duomenys.)

Apie jauniausią Paindrės kaime žuvusį partizaną Bronių Svilą-Aidą žinome mažiausiai. Kaune gyvenantis buvęs Audros partizanų būrio ryšininkas ir kovotojas Romualdas Navickas, gimęs 1929 metais Avižių kaime, Dusetų valsčiuje, parašė:

„Bronius Svilas gimė 1929 metais Drageliškių kaime, Dusetų valsčiuje, augo su vyresniu broliu Alfonsu, gimusi 1928 metais. Kai 1948 metų gegužę prasidėjo masiniai žmonių trėmimai į Sibirą, tėvai pasislėpė ir gyveno nelegaliai, o sūnūs Alfonsas ir Bronius Svilai išejo pas partizanus. Audros būryje davė priesaiką, Bronius turėjo slapyvardį Aidas, Alfonsas – slapyvardį Streikus. Bronius Svilas turėjo fotoaparatą, paliko nemaižai to laikotarpio partizanų nuotraukų. Vėliau fotografuoti išmokė Romualdą Navicką ir jam atidavė aparata. Viename susirémime su baudėjais Bronius Svilas buvo sužeistas. R. Navickas, pas Užpalių gydytoją Praną Vaičiulį gavė vaistų ir švirkštų, jį išgydė. Broliai Alfonas ir Bronius Svilai slapstėsi pas Avižių kaimo gyventoją Oną Namajūnienę, Povilo ir Onos Stukų sodybos bunkeryje Kairionių kaime. Bronius Svilas didvyriškai žuvo kartu su Stukais 1951 metų rugpjūčio 28 dieną Paindrės kaime. Broli Alfonsą Svilą agentai smogiai nušovė 1953 metų vasario 28 dieną prie Kušlių miško, Užpalių valsčiuje. Abiejų brolių Svilų palaidojimo vieta nežinoma. (B. Juodzevičius „Laisvės kaina“, 2003, Utena, psl. 145)

Praėjo 60 metų nuo keturių kovotojų už laisvę žūties Paindrės kaime. Kaimo seniai nebéra, o sudeginto Klibų klojimo vietoje broliai Vytautas ir Petras Namajuškos pastatė lietuvišką kryžių. Vėliau buvusių Audros partizanų būrio vadų Jono Abukausko, gyvenančio Remeikių kaime, ir Antano Kazakevičiaus, gyvenančio Bikūnų kaime, rūpesčiu pastatytas atminimo kryžius su žuvusiu partizanu pavarde.

Vytautas INDRAŠIUS

Juozas Ramanauskas and Veronikos Leikutės wedding. Dusetos. 1940 year

Atminimo kryžiu Paindrės kaimo sudeginto Klibų klojimo vietoje. Prie kryžiaus stovi Vytautas Namajuška with his son and wife.

Audros partizanų būrio vadui Jonas Abukauskui atminimo kryžiaus žuvusiems partizanams Paindrės kaime. 2011 year

paaikšėjo, kad ji yra Jūžintų valsčiaus partizanų būrio talkininkė Dainė, per partizaną Šturmą – Joną Kublicką iš Rokiškio (žuvęs 1951 metais) perduodanti būriui žinias.

1951 metų gegužės 31 dieną Vilniuje MGB dalinių karo tribunolas Alvinai Stukai skyrė 10 metų kalėti. Nuo 1954 metų gyveno tremtyje, ištakėjo už tremtinio Stasio Liutiko (1929–2002) ir 1956 metų vasarą

buvo Dusetų sukilėlių būrio kovotoju, dalyvavo bent keliose užduotyse sulaikant besitraukiančius raudonarmiečius ir partinį aktyvą. 1941 metų spalį likvidavus sukilėlių būrį, tarnavo Dusetų valsčiaus garbės policininku, vėliau Dusetose turėjo vilnų karšykla.

1944 metų rudenį enkavēdistai Juozą Ramanauską areštavo ir išvežė priverstiems darbams į Čeliabinsko traktorių gamykla, gaminančią frontui tankus. Tokių „nu-

2011 m. spalio 28 d.

Tremtinys

Nr. 40 (966)

5

(Tėsinys.
Pradžia Nr. 38)**Tylios kalinių godos**

1946 metų vasario 16-oji. Ūžia, siaučia vėjas už grotus tamšius, liejas skausmas iš širdžių sesių jaunų...

Vieną gegužės naktį kolo na rikiavo po balta liepa prie kalėjimo Respublikos gatvėje. Klaikus elgesys – mokė rikiuotis, stumdė automatum buožėmis, kol pripildė porą vagonų. Kitos dienos pavakarę jau buvome Klaipėdoje, apgrauto namo sandėlyje. Ten buvo daug moterų, merginų, surinktų iš visų Lietuvos kalėjimų. Iš čia formavo vergų ir vergių ešeloną „bolševizmo statyboms“, badui ir mirčiai.

Sunku po daugel dešimtmiečių prisiminti bendrakeleivius ir tas kraupias iš jauystės išplėstas valandas. Galvojau, kad broliai lietuvių buvo teisūs, pasirinkę kovą ir mirtį savo žemėje, o ne vergystę, badą, nužmoginimą per ilgus ilgus metus gulaguose. Ešelonas – tai gyvuliška kankinimo priemonė ant ratų, paros be duonos ir vandenės, sustojimuose su ilgakociais plakutkais apdaudžomi vagonai tikrinant, ar neatplėsta lenta, skaičiavimai, ar ne-pabėgo vergas.

Po pusantro mėnesio kelionės išlaipino Archangelsko šiaurinio GULAGO salyne. Jis buvo sunumeruotas. Ten pasmerktieji vergiškai dirbo akmens ruošimo statyboms karjere – sprogdino, skaldė. Kitos kolonos – anglies šachtose, namų iš akmens statybose, miško kirtavietėse. Jų numeraciją žinojo tik valdininkai. Pavyzdžiui, mūsų – „Kolona-pašto dėžutė Nr. 11“.

Trejetą mūsų ešelono vagonų atvarė į veikiančią akmens skaldykłą – Koloną Nr. 11. Skaldėme, ridenome juos prie vagonų, ten rūšiavome, turėjome savo išdirbio normą, o pagal ją – ir duonos riekę, balandos kaušą. Tai beprotiškai sunkus ir ne mėtims skirtas darbas, man dar baisesnis dėl sužalotos rankos. Tėsėsi kova – esi nužmogintas vergas, dirbk arba mirk... Tad sugebék, jei turi sveikatos ir vilčių, išlikti aptvare žmogumi, ues kalinių sveikata ir jaunystė nyko ir krito lyg pageltę klevo lapai. Šimtai, tūkstančiai jų ne-atlaikė sunkumų ir iškeliai i Amžinybę.

1948 metų vėlyvas šiaurės ledynų pavasaris atnešė antrają nelaimę: nuo atšauraus vėjo ar dulkių sprogdiniant akmenis susirgau ausies būgneliu uždegimui: baisus skausmas, svaigo galva, tačiau jokios medicininės pagalbos,

Augenija JARAŠIŪNAITĖ-RUŠKIENĖ
Išlikti padėjo Dievas

tik kažkoks ploviklis. Daugiau nei mėnesį pūliuodamas ausies būgnelis užgeso. Dieve, kaip skaudu: visa siela meldžiausi ir mylėjau tévynę, laisvę ir gyvenimą! Galvojau, kodėl man siunčiami tokie išbandymai ir kaip juos nugalėti?

Senoliai dažnai postrinėja, kad ir pragare būna atokvėpio valandelių, kai velniai užsnūsta! O čia jau prabėgo treji metai, kai velniai be pasikeitimų vienus atvežė, kitus išvarė, trečius į kokią prarają ar upę sumetė. Čia žemės néra, akmenyje duobės kapui neiškasi, todėl ir kapinių nebuvo, kaip ir džiaugsmo valandelių tarp monotoniskų alkio dienų.

Kartą švystelėjo laimė: kvietė prie vartų į sargų būtinę pasimatymui. Mamyte atvažiavo! Koks džiaugsmas bus prisiliesti prie motinos širdies ir jos ilgesio, pasiaukojimo, pamatyti, tarti žodelį, apkabinti, pasiguosti! Tačiau čia veikė pragaro įstatymai: pasimatymui – tik 15 minučių ir ne daugiau, nepaisant, kad kelią iki čia mama skaičiavo paromis. Trumpas pasimylavimas, cukrelis, lašinukai, pagalvėlė, o joje paslėptas maldynėlis. Mama užkabino rožinį, pabučiavo už tévelį: „Lietuvoje, dukrele, irgi ne geriau, ūkininkus apkrovė duoklėmis, varo į „kolchozus“, kovojo šaudo stribai ir kariuomenė. Ūkininkus apšaukė buožėmis. Atima gyvulius, padargus, „kolchoze“ mes beturime tik vieną karvutę, arklius jau atémé. Kalbamai apie trėmimą. Stasėlis dar atsiuncią pinigų, apie brolį Levuką – jokių žinių, tikriau siai bus žuvės“. Vos spėjo pasakyti, kad atvažiavo iš Berčiūnų trise: Riauba – pas žmoną, Smailys – pas dukterį, o ji – pas mane. Meldžiau mamyte, kad nebevažiuotų daugiau, nebevargtų, aš išgyvensiu, tikrai išgyvensiu. Tik nuslėpiau, kad nebegrindžiu viena ausimi, nenorėjau jos skaudinti. Apsikabinome, pravirkome abi vaikystės ašromis. „Genučiuk, aš tikrai nebeatvažiuosiu, nes amžius ne tas, o ir pinigelių nebus kur uždirbtai. „Kolchoze“ ar kur Sibire būsime, nežinome. Daugelis nebemiega namuo se, bijo trėmimo, mes irgi baimės vejamis išeinate slėptis pas Čepaičius. Jie „kolchoze“, tad mažiau baimės...“

Skaudus išskyrimo apsikabinimas, nei ašaromis, nei dvasisios jausmai nebebakei-

čiamas. Liko Dievo valia bei viltis, reikėjo užsigrūdinti, išlaukti, tikėti Aukščiausiojo globa bei laisve...

Už 4 kilometrus nuo lagerio buvo kalkinio akmens skaldykla-karjeras, kuriame dirbome. Atvykėliai iš Lietuvos, žinodami sovietinių pakalikų papročius ir norą parsiuduoti, išdriso juos... papirkti. Tad kartą netikėtai atėjo mamyte su kaimynais iš Lietuvos į karjerą – bolševizmo teroro džiungles – pamatyti 20 amžiaus pasmerktų katorgininkų. Žinojo, tačiau norėjo išsitikinti, kaip čia it vorai ije iščiulpia gyvybę, o kaulams net kapų neranda. Juk visi žinojome, kad čia kapų nėra...

Ir pamatė. Pamatė, kaip visose granitinio kalno terasose, aukštai ir pakrantėje, kirba it skruzdėlynas juodi vabzdžiai, griaunantys kalkakmenio uolas. Čia buvome ir mes, politinės kalinės, ir pagal kitokius straipsnius nuteistos įvairių tautybių moterys: ukrainietės, lenkės, kaukazietės. Grįždami pro skaldykla, berčiūniečiai sargybai pakišo pinigų, todėl gavome ilgesnį pasimatymą, nes čia mus saugojome ne lagerio čekistai, o pagyvenę kareiviai, kurie nepaisė nurodymų. Per šį pasimatymą daugiau sužinojome apie Lietuvą, pasakojome apie mūsų tardymus ir Panėvėžio kalinių kankinimą, apie „Stalino sauless“, paleckių „kolchozinį“ jungą, apie nesiliaujamus grasinimus, kad visi priešai bus nubausi – „buožių“ šeimos ištremtos, Lietuvoje besipriehinantys partizanai sunaikinti. Atvažiavusi ji sakė, kad daugelis Lietuvoje palieka ūkius, namus, pasitraukia į Lenkiją, Ukrainą, mažamečius vaikus palikdami pas giminės. Taigi mamyte sakė, kad baugu gyventi Lietuvoje, bet ką važiuodami ir čia pamatė, baimė prapuolė. „Grįšime su žinių apie sovietinio gyvenimo realybę bagažu“, – sakė ji. Taip pat mamyte pasakė, kad mano brolis Stasys davė pinigų jai atvažiuoti, bet prašė jam laiškų nerašyti... ir kada grįš į Lietuvą, nežino...

Šis didžiulis artimųjų ryžtas atkeliauti į šiaurės gulagus, pasimatymai davė abipusio dvasinio peno, įkvėpė pasiryžimo ir vilties išlikti beprotiškame, kruviname okupantu bolševikų naikinamame pasaulyje.

(bus daugiau)
Spaudai paruošė
Stanislovas
ABROMAVIČIUS

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga sveikiname partizanų rytininkę, buvusią politinę kalinę dr. Elvyrą PLIUPELYTĘ.

Mieloji Elvyra, mes visą laiką mokėmės iš Tavęs, kaip reikiā brangiinti Tėvynę. Jūs buvote tolerancijos ir profesionalumo pavyzdžiu savo bendradarbiams. Linkime ilgiausią metų, sveikatos ir ištvermės.

**Buvusios klasės draugės,
Utenos gimnazijos
1940 metų abiturientės,
Respublikinės žemės ūkio chemizavimo,
projektavimo ir tyrinėjimo stoties bendradarbių
vardu Dalia Lukšaitė-Maciukevičienė**

* * *

Spalio 20 dieną Lietuvos partizanų bendražygiai, buvusių politiniams kaliniui ir tremtinui Bronui GURKLIUI sukako 85 metai. Jauniausią ir mylimą broli, šiuo metu gyvenantį Biržuose, sveikina seserys tremtinės laptevietės Stanislava ir Janina, sūnėnai ir pažiūstami vilniečiai. Tesaugo Jūsų šeimą angelai sargai.

Vasarą Bronius Garklys gimtinėje, Daliečių kaime, Rokiškio rajone, aplankė vaikystėje sodintą giraitę ant Skautų kalnelio. Giraitė gyva. Tegulji žaliuos vaikams ir provaikaičiams dar daugelį metų.

* * *

Maryte ir Jaronimai LUNGIAI,
*Auksasmiltė žemė lenkias Jums po kojom,
Gintarinėm rankom gaubia Lietuva,
O svečiai už stalo su daina linguoja,
Šventą duoną raiko artimų ranka.*

*Aukso gijom pintas Jūsų šeimos kelias,
Iš gausybės rago liejasi darna...
Priesaiką tesėjė džiuginat mus meile,
Nes tikroji laimė – Meile amžina.*

Sveikiname auksinių vestuvių proga ir linkime sveikatos, stiprybės, Dievo palaimos ir Marijos globos.

**LPKTS Rokiškio filialas,
TS-LKD Rokiškio skyrius**

Patriotinio ugdymo seminaras mokytojams

(atkelta iš 1 psl.)

Taip pat mokytojai pasi- genda „Vyriausybės démesio šalies istorijai ir tokiai renginių“, „žmonių, kurie puoselėtu patriotines idėjas“, „tokiai pat išvykų mokiniam, vaizdinės medžiagos“, „patriotų mokytojų susitikimų su liudininkais“, „mokytojų asmeninio pavyzdžio ir tarpusavio bendradarbiavimo“, „charizmatiškų, patriotiškai nusiteikusiom mokytojų, pilietiškumo valandelių“, „daugiau praktinių užsiemimų, edukacinių programų, mokytojų entuzias- tu, suprantančiu tokio mokymo reikšmę“ ir „visų bendro indėlio į ši šventą

reikalą – buvusių tremtiniių tėvų, mokytojų, prisimenant ir tai, kad jaunoji karta daugelyje šeimų neturi suformuotų vertibių“.

Grįžome pasisémę partizanų tvirtybės, atkaklumo, meilės Lietuvai. Klausiamė savęs: „Ar mes ir mūsų mokiniai šiandien eitų kovoti už Lietuvą?“ Patys sau atsako me: „Taip“. Tada buvo didvyrių ir dabar būtų: jaunus žmones gražiai auklėja šeima, padeda mokykla, semiamės patriotiškumo iš Lietuvos praeities. Mūsų, mokytojų, pareiga, kad patriotiškai nusiteiku- sių mokinii būtų kuo daugiau.

Aldona TRAŠKINIENĖ

Įamžinkime Lietuvos didžiosios kunigaikštienės atminimą

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio žmona kunigaikštienė Birutė – legendinė lietuvių tautos asmenybė – dorai ir prasmingai tarnavo valstybei ir užaugino Lietuvos valdovus Vytautą Didžiųjį bei Žygimantą Kęstutaitį. Žinome, kad LDK didysis kunigaikštis Kęstutis ir kunigaikštienė Birutė dar atstovavo senojo baltų tikėjimo pasauliui ir papročiams, o jų sūnus Vytautas jau krikštijo šalį ir buvo naujos krikščioniškosios Lietuvos pradininkas. Šių kunigaikščių valdymo laikotarpis buvo vienas iš svarbiausių Lietuvos valstybei. Vytauto Didžiojo motinos, žymios lietuvių moters, atminimas ir po šimtmečių neišblėso iš tautos sąmonės ir daugiausiai buvo susietas su Lietuvos kariuomenės – Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės vardu tarpukario metais ir dabar veikia Motorizuotasis pėstininkų

batalionas Alytuje, ginkluotojo pasipriešinimo laikotarpiu Kaune kovojo Tauro apygardos partizanų Birutės rinktinė, Lietuvos kariuomenės kariņinkų žmonos ir dukterys didžiuojasi tapusios LDK Birutės vardu pavadintos draugijos narėmis. Tačiau tik Pakruojo rajono Lauksodžio kaimas papuoštas 1930 metais Lietuvių katalikių moterų draugijos iniciatyva pastatytu betoniniu paminklu, skirtu kunigaikštienei Birutei, Vytauto Didžiojo motinai. „Lietos“ labdaros fondas, Lietuvai pagražinti draugija bei LDK Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga, puoselėjančios tautiškumą ir visuomenės dvasingumą žadinančios istorinėmis vertybėmis, pritarus Trakų rajono savivaldybei, ėmėsi iniciatyvos LDK Birutės atminimą įamžinti paminklu Trakų salos pilyje, Lietuvos kunigaikščių Kęstučio ir Vytauto pastatytoje 14–15 amžiuje.

Spalio 20 dieną Kauno įgulos karių ramovėje buvo surengtas susitikimas su numatyto paminklo projekto autoriumi skulptoriumi Gediminu Radzevičiumi. Kauno visuomenei, vilniečių ramovėnė delegacijai, LDK Birutės karininkų šeimų moterų draugijos Kauno ir Vilniaus skyrių narems ir kariams dvasingasis medžio ir akmens maestro parengė savo skulptūrų fotografijų parodėlę ir išsamiai apibūdino būsimą kūrinį. Monumentas bus padarytas iš vientiso 4,5 metrų granitinio luito, atvežto iš buvusių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdų – Ukrainos, su viršuje ant Saulės ženklo įtvirtinta bronzine LDK karūna. Priekinėje skulptūros dalyje esanti plokštumą sankirta simbolizuojus tuometinę kunigaikštienės Biru-

tės istorinę epochą: iš vienos pusės – senojo baltų tikėjimo, iš kitos – naujo krikščioniškojo pasaulio erą, per vidurį – iš akmens masės išplauks stilizuotas jos pačios atvaizdas. Kitoje pusėje bus pavaizduota LDK didžiojo kunigaikštis Kęstutis ir žemaičių vaidilutes Birutės santuokos legenda – apačioje šventosios ugnies aukuras, viršuje iš vakarų į rytus ant žirgo joantis kunigaikštis Kęstutis su mergele Birute, o virš jų – lyg dangaus skliautas – lygiadinių ženklių, iprasminantys baltiškajį metų laikų kaitos ciklą. Ratu iškalta pamato dalis ir ratu iš-

Paminklo kunigaikštienei Birutei Trakuose projektas

grįstas akmeninis grindinys aplink skulptūrą su ąžuoliniais suoliukais kraštuose simbolizuojas senovinė Rėdos (tvarkos) ratą, nuo blogio apsaugantį istorinį tautos atminimą.

Skulptoriui Gediminui Radzevičiui, pristačiusiam paminklo projekta, oponavo ir savo nuomonę dėl istorinių įvykių apibūdinimo bei heraldikos ženklių, panaudotų paminklo projekte, išsakė Vytauto Didžiojo universiteto docentas istorikas dr. Vytenis Almonaitis.

Kaip ir dera istorinį atminimą iprasminančiam renginiui, čia skambėjo poezijos posmai ir muzika – prasmingai sudėtą Sakaapie kunigaikštienę Birutę skaitė autorius – Lietuvai pagražinti draugijos narys teisininkas Jonas Ivoška, savo kūrybos poeziją – skulptorius poetas Gediminas Radzevičius, Labanoro dūdą pūtė Laimonas Staškus, kankliavo ir dainavo Kauno Juozo Gruodžio konserveratoriujos studentės, o renginį dainomis apie Tėvynę užbaigė Rokas Bakšys.

Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjungos vardu nuoširdžiai dėkoju Kauno įgulos karininkų ramovės viršininkui mjr. Donatui Mazurkevičiui ir meno vadovui Gintarui Venckui, pakvietusiems į prasmingą paminklo projekto aptarimą ir koncertą.

Norintieji išsamiau susipažinti su skulptoriaus Gedimino Radzevičiaus kūryba ir paminklo Lietuvos didžiajai kunigaikštienei Birutei Trakuose projektu, informacijos rasite www.lietosfondas.lt.

**Dalia MACIUKЕVIČIENĖ,
LDK Birutės karininkų šeimų
moterų draugijos Kauno**

Partizanų bunkerio radiniai

Rugsėjo 12–13 dienomis Südūvos kultūros fondas ir kitos kultūrinės bei jaunimo organizacijos Marijampolėje pateikė įspūdingų renginių: buvo lankomi paminklai rezistencijos ir genocido aukų atminimui, parodos, surengta atvirų durų diena Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejuje, dokumentinių filmų peržiūra, akcija „Piešiame Lietuvą“ (dalyvavo moksleiviai), viktorina-konkursas, išklausyti teologijos magistranto kunigo V. Laibašausko pranešimas, Banguolės ir Gintaro Difartų koncertas „Mes iš sušaudytų dainų krašto“, dainuoja-mosios poezijos karine tematika (atlikėjas Valerijus Šerelis), pabangoje – Aistės Smilgevičiūtės ir grupės „Skylė“ koncertas „Broliai“. Smulkiu noriu papasakoti apie paskaitą „Kompleksinis požiūris į pokario kovų istoriją“. Kompleksinis požiūris reiškia, kad atkuriant anot laikotarpio įvykius, pasinaudojama ne tik archyvine medžiaga ir liudininkų prisiminimais, bet ir archeologinių tyrinėjimų duomenimis.

Rezistencijos laikotarpio partizanų kovas, jų stovyklaviečių ir bunkerų liekanas tyrinėja Lietuvos laisvės kovų įamžintojų sąjūdis. Apie savo tyrinėjimų rezultatus marijampoliečiams papasakojo šio sąjūdžio nariai: Ernestas Kuckailis, Gediminas Bučiauskas, Aistė Čepkelytė ir Valerijus Šerelis.

Buvusius partizanų apkasus, bunkerius šiuo metu miškuose žymintis grioviai ir duobės. Nemažai bunkerų Nepriklausomybės metais buvo atstatyti. Gaila tik, kad prieš atstatant vietovės neištiriamos archeologų, kurie gali rasti įvairių ir daug sakanių liekanų. Kai kurie atstatyti bunkerai vėl nyksta. Kitai ir negali būti, nes juos partizanai statė ne iš betono. Stai atstatytame Joniškio rajono Daunoravos miško bunkeryje telkšo vanduo. Papiškės miško bunkerio statytojai pasielgė kitaip: jie paliko neliestą duobę, kur buvo tikrasis bunkeris, o kaip pavyzdį įrengė greta.

2010 metų vasarą archeologiškai ištirta partizanų bunkerio vieta Daugėliškių miške, Ariogalo seniūnijoje, Raseinių rajone. Šiais metais leidyklos „Alma Littera“ išleistame Lietuvos kelių atlase ši vieta pažymėta tarp tūkstančio lankytinų Lietuvos vietų. Partizanų bunkerio vieta yra labai arti Žemaičių plento. Kelių atlase rašoma: „Daugėliškių miško 25 kvartale, kalnelyje, dvių upelių santakoje, Lietuvos partizanų žūties vietoje, stovi kryžius ir atminimo ženklas. 1950 metų liepos 22 dieną čia žuvo penki bunkeryje buvę partizanai. 1949 metų vasario 16 dienos Deklaracijos signataras Leonidas Grigonis-Užpalis, Aleksas Meškauskas-Alytis, Vytautas Kuzmickas-Sakaliukas, Juozas Tomkus-Gabrys ir partizanas, slapyvardžiu Banga. Kartu bunkeryje buvęs Juozas Zinius-Ne-

munėlis pateko į nelaisvę. 1950 metų lapkričio 23 dieną Grigonis-Užpalis partizanų vadovybės buvo apdovanotas I ir II laipsnio Laisvės kovos kryžiais.“

Archeologų grupė tyrinėdama sugašo 34 darbo dienas. Nustatė, kad bunkeris buvo 3x4 metrų dydžio, apie šešių kvadratinį metrų ploto, pusantrametro aukščio, partizanai judečti turėjo susilenkę. Buvo anksta, tačiau slėpėsi net šeši vyrai. Archeologai aptiko daug įdomių radinių: ne tik kulkų, šovinių tūtelį, nesprogių granatą, partizanui priklausiusi mauzerį, bet ir nemažai būtinė reikmenų: indų, šaukštų, veidrodėlių, siulų kamuolėlių ir kitų. Taip pat ir medalikelių. Aptiktos dvi žmogaus kaukolės, kaulų nuolaužos, kurios, matyt, buvo kulkų išplėštos partizanams pasirinkus žūti.

Archeologams talkino tebegyvenantis partizanų žūties liudininkas, padėjęs įrengti slėptuvę, buvęs ryšininkas A. K. Bersėnas, gimęs 1928 metais. 1950 metais enkavėdistai suėmė partizanų ryšininkę Marytę Pranevičiūtę. Ilgai nesugebėjo jos iškvosti. Pagaliau kai ką sužinojo pasiuntę jos kameron šnipę. Ilgi tardymai bagnesi, kai ryšininkė enkavėdistams nurodė partizanų bunkerio vietą. Buvo suimtas ir prie bunkerio nutemptas K. Bersėnas.

Konferencijos pranešėjai papasakojo, kokios taktikos supdami partizanų bunkerius laikydavosi enkavėdistai. Pirmiausia būdavo išdėstomas vadinosios atkirtimo grupės, kad apsupty partizanai negalėtų pasitraukti. Po to išžvalgoma bunkerio vieta. Tuomet vykdomas šturmas, po jo – bunkerio apieška.

Bunkerio šturmas Daugėliškių miške prasidėjo apmėtant granatomis bunkerio dangtį. Pravėrės angą partizanas A. Meškauskas irgi parideno dvi granatas. Jų sprogimas apakino arčiau buvusius kareivius. A. Meškauskas iššoko iš bunkerio ir spėjo perbėgti upelį, bet buvo nusautas. Bunkeryje buvo dar penki partizanai. Sergantis L. Grigonis žuvo bandydamas išsiveržti iš bunkerio. Kareiviams pavyko įmesti bunkerin granatą, bet ji nesprogo. I pravirą bunkerio angą kareivai šaudė iš kulkosvaidžių, partizanai atsisaudė iš vidaus.

Kai mūšis pasibaigė, K. Bersėnui įsakė išvilkti iš bunkerio partizanų kūnus. Kai jis tai atliko, bunkerin įlinio keli kareivai. Vienas iš jų pabanėdė pasišvieti uždegstu degtuku. Sušiaudymo metu buvo sudužę indai su benzinu ir žibalu. Nuo degtuko liepsnos driokstelėjo sprogimas. Stovėjusiems prie bunkerio nusvilo plaukai. Kareivai, buvę viduje, iššoko šaukdamis, apsiausti ugnies. Kiliai gaisras privertė enkavėdistus palikti bunkerį neapžiūrėtą, todėl šių dienų archeologams pavyko aptikti daugiau radinių.

Aleksandras JAKUBONIS

2011 m. spalio 28 d.

Už mūsų ir jūsų laisvę

(atkelta iš 1 psl.)

Jame ne kartą posėdžiavo sukilimo vadovybė, ten buvo paskelbta vyriausybė. Vyko arčiaus mūšiai su rusų kariuomenė. Buvo telkiami ir apmokomi sukilėliai, formuojami daliniai.

Taučiūnuose prie paminklo pagerbėme pirmojo už Lietuvos nepriklausomybę žuvusio kareivio Povilo Lukšio atminimą. Irvėl kirkėjo klausimas: kokie padarai tie bolševikai? Kam reikėjo griauti paminklus ir kapus? Nejau jie galvojo, kad ištrins iš tautos atminties kovą už laisvę istoriją?

Kitąsyk išsiruošėme važiuoti Rumšiškių link.

Pažaislio vienuolyne 1831 metų balandžio 7 dieną susirinko Kauno, Trakų apskrieties ir Augustavo vaivadijos sukilėlių kariuomenės vadai: M. Prozoras, K. Orvydas, B. Šukšta, A. Pušeta ir kiti (iš viso 18 vyrų). Jie sudarė Kauno puolimo planą ir nutarė balandžio 9 dieną pulti miestą. Deja, puolimas nepavyko. Sukilėliai buvo priversti trauktis Rumšiškių pusē, senuoju keliu, įėjusiui dabartiniu Kauno marių dugnu. Nuo Rumšiškių pasukome senuoju keliu į Žiežmarius. Žiežmariai – senas Lietuvos miestelis, kurio apylinkėse nuo seno vyko kovos už laisvę. Nekilnojant, prie Strėvos, 1348 metais lietuviai, vadovaujami LDK Algirdo ir Kęstučio, kovėsi su kryžiuočiais. Apylinkės miškuose telkėsi ir kovojo 1831 ir 1863 metų

sukilėliai. 1919 metais prie Žiežmarių įvyko kautynės su bolševikais, kuriuose Lietuvos kariuomenė sulaikė jų veržimasi Kauno link.

Nuo Žiežmarių pasukome į Mūrinius Strėvininkus, kur Oginckio dvare buvo organizuojami sukilėlių daliniai. Po 1831 metų sukilimo Oginckio dvaras buvo nusavintas. Po 1863 metų sukilimo rūmai paversti kareivinėmis. 1936 metais juose įsteigti senelių namai.

Toliau pasukome į Trakus. 1831 metų sukilime trakiečiai, vadovaujami bajoro Simono Konarskio, aktyviai dalyvavo. Prisimindami žuvusius kovotojus už laisvę, atvažiavome į Lukiskių aikštę, kur buvo sušaudytas Simonas Konarskis, pakartai 1863 metų sukilimo vadai Zigmantas Sierakauskas ir Kostas Kalinauskas. Greta aikštės buvusiose KGB rūmuose buvo kankinami ir žudomi Lietuvos Laisvės kovotojai.

Trečiąją kelionę surengėme maršrutu Kaunas–Vilnius–Veisiejai–Kapčiamiestis–Beržininkai–Augustavas–Raigardas–Suvalkai–Punskas–Seinai–Kaunas.

Pradėjome prie paminklo 1831 metų sukilėliams Panerių kalvose. Toliau pasukome 1831 metų sukilėlių atsitraukimo kryptimi į Lenkiją.

Veisiejai. Buvusiamė Vainažerio dvare susirgusi gydėsi ir mirė 1831-ųjų sukilimo didvyrė Emilia Pliaterytė. Veisiejų bažnyčios šventoriuje – paminklas knygnešiams.

Skelbimai

Spalio 28 d. (penktadienį) 10 val. LPKTS Šiaulių filialo valdyba kviečia narius į Ginkūnų kapinių tremtinių sektorius sutvarkymo talką – nugrėbtis nukritusių lapų, pagerinti žemę atvežtu juodžemiu.

Spalio 28 d. (penktadienį) 16 val. LPKTS salėje (Laisvės al. 39) įvyks būvusios laptevietės tremtinės Elenos Kačinskaitės-Mižutavičienės prisiminimų knygos „Gyvenu ir tikiu“ pristatymas. Dalyvaus knygos redaktorius rašytojas Robertas Keturakis. Kviečiame dalyvauti.

Spalio 30 d. (sekmadienį) bus atidengtas paminklas, skirtas prisiminti ir pagerbti Kazlų Rūdos sav. Bagotosios parapijos politinius kalinius bei tremtinius. **11 val. šv. Mišios** už politinius kalinius ir tremtinius Bagotosios bažnyčioje (giedos Bagotosios šv. Antano Paduviečio parapijos choras). **12 val. iškilmingas** paminklo atidengimas bažnyčios šventoriuje (giedos ir tremtinų dainas dainuos Kazlų Rūdos savivaldybės Neigaliųjų draugijos choras).

Visus, kuriems brangi mūsų krašto praeitis, maloniai kviečiame dalyvauti.

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

TremtinysLPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>

Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sąsk. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB "SEB" bankas.

Redaktorė

Jolita Navickienė

Redakcija: Dalia Maciukevičienė,
Vesta Milerienė
Rasa Duobaitė-Bumbulienė**Mūsų adresas:** Laisvės al. 39,

LT-44309, Kaunas, tel. (8 37)

323 204, faksas (8 37) 323 214.

Indeksas 0117.**El. paštas:**
tremtinys@erdves.lt**Projektą „Lietuvos Laisvės kovą, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ remia**

Spausdino spaustuvė UAB

“Rinkos aikštė”, Josvainių g. 41,

Kėdainiai

Offsetinė spauda 2 sp. lankai.

S P A U D O S ,

R A D I O I R

T E L E V I Z I O J O S

R È M I M O

F O N D A S

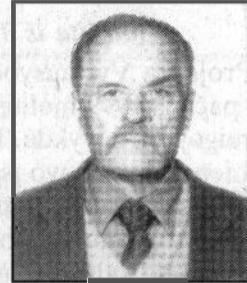
Kaina 1,75 Lt

Tiražas 2800. Užs. Nr.

ILSĒKITĖS RAMYBĖJE

Vaclovas Vaicekauskas

1919–2011

Gimė Dubelių k., Kaišiadorių r. 1944 m. įstojo į Dubelių partizanų būrį, vadovaujamą brolio Broniaus, pasirinko Vilko slapyvardį. Nuo 1945 m. pradžios perėjo į Kairiūno būrį, tačiau kovo mėnesį per susirémimą su garnizonu buvo sužeistas ir paimtas gyvas. Iš Trakų kalėjimo pabėgo ir gydėsi Pašilių k., bet buvo išduotas ir neturėdamas galimybės priešintis suimtas. Nuteistas 25 m. lagerio ir 5 m. be teisių. Kalėjo Norilsko, Vorkutoje, Pečioroje. 1955 m. išleistas išлагrė gyveno Krasnojarsko kr., Kasejevkoje, Kazachstane. Potremties grižo į Lietuvą. Dirbo Jonavos azotinių trašų gamykloje. Užaugino dukterį ir sūnų. Vaclovui suteiktas kario savanorio statusas. Buvo Jonavos LPKTS filialo narys. Mirė slaugomas ir globojamas geraširdės kaimynės Adelės Miežinienės.

Palaidotas Skarulių kapinėse.

LPKTS Jonavos filialas

Petras Jūras

1934–2011

Gimė Ukmergės r. Želvos valsč. Slabados k. ūkininkų šeimoje. Augo kartu su broliu ir trimis seserimis. Baigė Lyduokių septynmetę mokyklą, mokslus tęsė Želvos vidurinėje mokykloje. 1951 m. visa šeima išstrepta į Tomsko sr. Tugano r. Kaninino k. Dirbo miško darbus. Vėliau mokėsi vairuotojų kursuose. 1957 m. šeima grįžo į Lietuvą, apsigyveno Kaišiadorių r., Žiežmariuose. Vedė, užaugino du sūnus. Dirbo miškų ūkyje. Aktyviai dalyvavo visuomenėje veikloje. Buvo darbovietės ir bažnyčios chorų narys.

Palaidotas Žiežmarių kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame sūnus ir artimuosius.

Sesuo ir brolis, buvę tremtiniai

Elena Laugalytė-Zaleckienė

1924–2011

Gimė Akstinų k., Batakių sen., Tauragės r. 1947 m. suimta, kalėjo Vorkutos lageriuose. Išleista 1956 m. Tremtyje ištekėjo už politinio kalinio Alfonso Zalecko. Gimė sūnus. Iki 1959 m. gyveno Vorkutoje. Grįžusi į Lietuvą susilaikė antro sūnaus. Buvo labai aktyvi LPKTS Tauragės filialo narė, dalyvaujavo įvairiuose renginiuose.

Palaidota senosiose Tauragės kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame šeimą ir artimuosius.

LPKTS Tauragės filialas

Jonas Šeputis

1932–2011

Gimė ir augo Aliojoškės k., Tauragės r. 1951 m. už ryšius su partizanais suimtas, tardytas Tauragėje, Šilutėje, nuteistas 25 m. Kalėjo Intos lageriuose. Iš įkalinimo vietos paleistas 1956 m. Grįžęs į Lietuvą apsigyveno Tauragėje, įsidarbinė melioracijos valdyboje. 1957 m. vedė Onutę Petkutę, užaugino sūnų ir dukterį. Buvo aktyvus LPKTS Tauragės filialo tarybis narys, geras, nuoširdus žmogus.

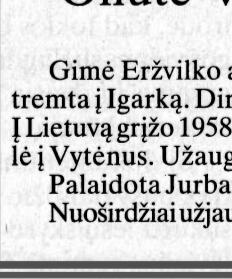
Palaidotas Tauragės Papušynio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame šeimą ir artimuosius.

LPKTS Tauragės filialas

Onutė Vasauskaitė-Urblienė

1928–2011

Gimė Eržvilko apyl. Lenkčių kaime. 1948 m. su pamote išstrepta į Igarką. Dirbo miško pramonės kombinate darbininke. Iš Lietuvą grįžo 1958 m., apsigyveno Jurbarke. Ištekėjusi persikelė į Vytėnus. Užaugino dukterį.

Palaidota Jurbarko r. Skirsnemunės kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame dukters šeimą, vaikaičius ir artimuosius.

LPKTS Jurbarko filialas

Metas pakovoti dėl Lukiškių aikštės monumento

(atkelta iš 3 psl.)

Projektą Vyriausybė turėjo pateikti tais pačiais 1999 metais, tačiau ji Seimo įpareigojimo nevykdė. Teisintasi, kad tada Lietuvoje nebuvu įstatymu ir pojastyminiu aktu, kuriais būtų užtikrintas pri-valomas tokio nutarimo vykdymas. Osta-tyti paminklą visų kartų Lietuvos laisvės kovotojams tada į valdžią atėjusiems bu-vusiems komunistams aiškiai neužteko „politinės valios“.

Galų gale tik šiemet, po 12 metų, iš-rinktas ir paskelbtas aikštės sutvarkymo konkurso nugalėtojas. Atrodytu, bent ketvirtis darbo įvykdyma. Tačiau tai ne tik neskatina jį tėsti toliau, bet, pagal kultūros ministrą, visai jį paraly-žiuoja. Suprantama, kad gal iki 2012 metų, kaip buvo užsibrėžta, visų darbų ir nebūtų galima atlikti iki galio. Tačiau kam visiškai stabdyti ir „išaldyti“ šį jau, galima sakyti, atkurtos Nepriklausomos Lietuvos „amžiaus“ projektą?

Įdomiausia, kad minimi A. Gelūno pareiškimai pasirodė po to, kai Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga kartu su kitomis Laisvės kovotojų ir krašto apsaugos rėmimo organizacijomis rugsėjo 28 dieną organizavo „apskritą stalą“ dėl

Lukiškių aikštės reikalų aptarimo. Ja-me dalyvavo ne tik gausus būrys patrio-tinių organizacijų atstovų, architektų ir profesorių, bet ir Vyriausybės kancleris Deividas Matulionis bei Kultūros ministerijos atstovė, vyr. specialistė Jana Krusinskaitė, kuri, pasak renginio dalyvių, išėjo nesulaukus aptarimo pa-baigos. Taigi požiūris buvo parodytas nuo pat pradžių.

Pasitarimo metu Vyriausybės kancleris susirinkusiuosius tikino, kad Vyriausybė surastų keliasdešimt tūkstančių pa-minklo konkursui organizuoti. Bet A. Gelūnui šie Vyriausybės kanclerio pažadai nerūpi.

Ką gi, atrodo, vėl atėjo metas pakovo-ti dėl Lukiškių aikštės monumento Laisvės kovotojams. Buvo kovota su Nepri-klausomos Lietuvos idealu ir jos didvy-rių negerbiančiais politikais. Vėliau bu-vo kovota su jaunais, verslo interesams atstovaujančiais pragmatikais, norėju-siais Lukiškių aikštę paversti vos ne tur-gaviete ar mašinų stovėjimo aikšteli. Dabar, ekonominio nuosmukio metais, reikės pakovoti su „nubiednėjusiais“ li-beralistinių pažiūrų veikėjais.

Ingrida VĖGELEYTĖ

Dokumentinių filmų ciklo apie tremtį premjera

Lapkričio 4 dieną (penktadienį) 15 val.
Kauno įgulos karininkų ramovėje (Mickevičiaus g. 19) įvyks dokumentinių filmų ciklo „Lagerių moterys“ – „Adelė Dirsytė“, „Stefanija Ladigienė“, „Nijolė Sadūnaitė“ premjera. Filmų autorai – Vytautas Damaševičius ir Juozas Matonis, Re-da Sopranaitė, Ateities leidybos centras.

Renginyje ketina dalyvauti buvusios politinės kalinės A. Čiurlienė, N. Sadūnai-tė, Z. Bujanauskienė, M. Kibirkštienė, taip pat M. Bloznelis (knigos apie A. Dir-sytė autorius), S. Jurskytė ir D. Aks-tinas (A. Dirsytės maldaknygių užsienio kalbomis leidėjai), kiti svečiai.

„Kai nebeliks gyvų tremtį ir lagerius iš-kentėjusių moterų, tada teks vadovautis rašytiniaiš ūltiniaiš. Pačiu laiku pa-kalbinome šias aštuoniadēšimtmetes. Jos pasakojo gyvą istoriją apie sulaužytus žmonių likimus ir dvasinių likimo draugių gyvybingumą“, – sakė dokumentinin-kai Juozas Matonis ir Vytautas Damaše-vičius, nesenai baigę montuoti istorijas apie tris lietuves, kentėjusias sovietiniuo-se lageriuose.

J. Matonis ir V. Damaševičius ne pirmą kartą paliečia tremties, rezistencijos, genocido temas, tačiau šis yje pristato šešių lagerių kentėjusių moterų liudiji-mus apie tris lietuves, kurių stiprybę ir pa-laikymas padėjo joms išlikti „pragare“.

„Neįtikėtina, kai girdi tų moterų pa-sakojimus, kaip jos sustodavo rateliu ir susispaudusios šildydavo viena kitą, ta-dada į rato vidurį eidavo kitos. Arba kaip Adelė Dirsytė ant cemento maišų skiaučių rašė maldas. Tai yra fenome-nas, vėliau paplitęs po pasauli ir liudi-jęs lietuvių dvasinių gyvybingumą“, – pa-sakojo J. Matonis.

V. Damaševičius primena, kad ši uni-kali maldaknygė iš lagerio neįtikėtinais kelias pasiekė Jungtines Amerikos Vals-tijas. Pasaulys jis tapo žinoma kaip „Sibi-ro maldaknygė“, išversta į daugelį užsie-nio kalbų.

Sibire kalėjusios moterys į dokumen-tininkų režisierių kameras kalbėjo apie ten patirtas kančias ne sausa knygine kal-ba ir pasakojo ne apie iškentėtą pragara, o tiesiog – išgyventą gyvenimą.

„Tos istorijos yra klaikios. Jau pati mintis, kad tuose lageriuose kalėjo moterys, yra „šiurpi“. Bet jos išgyveno ir dar įrodė, kad tokios baisios gyvenimo sąly-gos vienus sužlugdo, kitus sustiprina ir iš-gryrina jų dvasią“, – kalbėjo „Lagerio moterų“ kūrėjai.

Ši dokumentinių filmų ciklą sudaro trys pusvalandžio trukmės dalys. Joms sukurti lėšų skyrė Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas.

„Tremtinio“ inf.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumeratos indeksas – 0117. Prenumerata kainuoja: 1 mėn. – 7 Lt.
Vienas savaitraščio numeris kainuoja 1,75 Lt.
„Tremtinys“ išeina keturis kartus per mėnesį. Prenumerata priimama „Lietuvos pašte“ iki kiekvieno mėnesio 22 dienos.

Televizijos programa

spalio 31 – lapkričio 6 d.

Lietuvos TV

Pirmadienis, spalio 31 d.

8.00 Animacija. 11.00 Tarp Rytų ir Vakarų. 12.00 „Tvirtovės apgultis“. Dok.f. 2006. Kanada, Prancūzija. 13.40 „Mažoji Maskva“. Melodr. 2008. Lenkija. 16.00 „Garsiausios pasaulio kapinės“. Dok. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Forsaitų saga“. Ser. 19.45 Vieša paslaptis. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 20.50 „Jonas Paulius II. Ieškojau jūs...“ Dok.f. 2011. Lenkija. Pertr.-22.10 „Perlas“. 23.00 J. Amendoiras ir Šv. Kristoforaka-merinio orkestro koncertas.

Antradienis, lapkričio 1 d.

8.00 Animacija. 9.10 „Visa tiesa apie fejas“. Fant. drama. 1997. JAV, D.Britanija. 11.00 Antsvartystlik. 12.00 Koncertas „Amžinės akimirkos“. 13.00 „Prie rugių ir prie ugnies“. Dok.f. 14.15 „Laimingi buvę jo akivaizdoje“. Dok.f. 15.00 Šv. Mišių translacija. 16.00 „Garsiausios pasaulio kapinės“. Dok. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.25 „Forsaitų saga“. Ser. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 20.50 „Atsisveikinimas“. 2010. Vaid.f. Pertr.-22.10 „Perlas“. 22.40 J. Šeduikytės koncertas.

Trečiadienis, lapkričio 2 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 Bédų turgus (k.). 11.00 Toks gy-venimas su Z.Kelmickaitė. 12.00 Kultury kryžkelė. 12.15 „Jonas Paulius II. Ieškojau jūs...“ (k.). 14.15 Vieša paslaptis (k.). 15.00 Žinios. 15.10 Volkeris, Teksono rein-dežeris“. Ser. 16.05 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 Europos vidury. 19.45 Krašto spalvos. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.15 Lietuva gali. 21.20 Teisė žinoti. 22.10 „Perlas“. 22.15 „Lyderiai“. 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „Forsaitų saga“ (k.).

Ketvirtadienis, lapkričio 3 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 Teisė žinoti (k.). 11.00 Forumas. 12.00 Kultury kryžkelė. 12.15 ŽYRA šalis... (k.). 15.00 Žinios. 15.10 „Volkeris, Teksono rein-dežeris“. Ser. 16.05 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 Europos vidury. 19.45 Krašto spalvos. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.15 Lietuva gali. 21.20 Teisė žinoti. 22.10 „Perlas“. 22.15 „Lyderiai“. 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „Forsaitų saga“ (k.).

Pentadienis, lapkričio 4 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 Teisė žinoti (k.). 11.00 Forumas. 12.00 Kultury kryžkelė. 12.15 Gustavo enciklopedija (k.). 12.45 Pradėk nuo savęs (k.). 13.15 Pulsas (k.). 13.45 Žingsnis po žingsniu (k.). 14.00 Stilius (k.). 15.00 Žinios. 15.10 „Volkeris, Teksono rein-dežeris“. Ser. 16.05 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 Lietuvos tūkstantmečio vaikai. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.15 Duokim garo! Pertr.-22.10 „Perlas“. 23.15 „Nušauti Elizabeth“. Kom. trileris. 1992. Prancūzija, JAV.

Šeštadienis, lapkričio 5 d.

8.15 Krikščionio žodis. 8.30 Gimtoji žemė. 9.00 Animacija. 4 s. 10.30 Pulsas. 11.00 Rytos suktinis su Z.Kelmickaitė. 12.00 Durys atsi-daro. 12.30 „Užtvindytą žemę“. Dok. 13.30 „Frosto prisilietimas“. Ser. 15.30 Pasaulio panorama. 16.00 Žinios. 16.10 Sveikinimų koncertas. 18.40 Yra šalis... 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Yra šalis... tėsinys. 22.00 Inteligentai. 22.30 Kine kaip kine. 23.00 „Mažos mūsų nuodėmės“. 1979. Drama.

Sekmadienis, lapkričio 6 d.

8.30 Kaimo akademija. 9.00 Animacija. 5 s. 10.00 Gustavo enciklopedija. 10.30 Lietuvos tūkstantmečio vaikai (k.). 12.00 „Ekologiškiausiai pasaulio namai“. Dok. 12.30 „Planeta Žemė. Ledo pasauliai“. Dok. 13.30 „Mis Marpl. Kodėl nepaklausė Evans?“ Ser. 15.30 Šventadienio mintys. 16.00 Žinios. 16.10 Po-pietė su A.Čekuoliu. 16.45 Ižvalgas. 17.15 Pradėk nuo savęs. 17.45 Septynios Kauno dienos. 18.15 Žingsnis po žingsniu. 18.30 Stilius. 19.30 Bédų turgus. 20.30 Panorama. 20.45 Savaitė. 21.15 „Žemės stulpai“. Ser. 23.20 „Kazanova“. Ser.

Dėl techninių kliūčių nespaus-diname Baltijos TV ir TV3 pro-gramų.

Atsiprašome skaitytojų.

LNK

Pirmadienis

6.20 Animacija. 7.20 Pričiupom! (k.). 7.50 „Barbės Kalėdų giesmė“. Anim.f. 9.20 „Cosminis krepšinis“. 1990. Komedija. JAV. 11.00 „Vabalų sultys“. 1988. Komedija. JAV. 12.50 „K-911“. 1999. Nuot.komedija.JAV. 14.40 „Bilietas j Par-tyžių“. 1999. Nuot.komedija.JAV. 16.30 „Muzika ir žodžiai“. 2007. Rom. kome-dija. JAV. 18.45 Žinios. 19.00 „Svečiai palėpeje“. 2009. Nuot.komedija.JAV. Kanada. 20.45 „Zoro kaukė“. 1998. Veiksmo f.JAV. 23.35 „Amaya“. 2010. Drama. Lietuva. 1.40 „Istatymas ir tvar-ka. Nusikaltimo motyvai“. Ser.

Antradienis

6.20 Animacija. 6.45 „Svečiai palėpeje“ (k.). 8.30 „Mirusi nuotaka“. Anim.f. 10.05 „Čarlis ir šokolado fabrikas“. 2005. Nuot.f.D.Britanija, JAV. 12.25 „K-9. Privatus detektyvas“. 2002. Veiksmo kome-dija. JAV. 14.20 „Geras vyrukas“. 1997. Veiksmo komedija. Honkongas, Aus-tralija, JAV. 16.05 „Noting Hilas“. 1999. Rom. komedija. JAV. 18.45 Žinios. 19.00 KK2. 20.00 „Ir štai atėjo Poli“. 2004. Rom. komedija.JAV. 21.50 „Baubai“. 1996. Veiksmo kome-dija. JAV, N.Zelandija. 0.05 „Ties riba“. Ser. 1.05 „Istatymas ir tvarka. Nusikal-timo motyvai“. Ser.

Trečiadienis

6.20 Animacija. 7.50 „Bilietas j Par-tyžių“ (k.). 9.00 „K-9. Privatus detektyvas“ (k.). 11.45 „Ir štai atėjo Poli“ (k.). 13.40 Ani-macija. 15.10 Pričiupom! 15.40 „Elenos paslaptis“. Ser. 16.40 24 valandos. 17.40 Bük mano meile. 18.45 Žinios. 19.10 FTB. 20.00 „Saldi nuodėmė“. Ser. 20.30 Farai. 21.00 KK2. 21.30 Dvi-račio šou. 22.00 Žinios. 22.30 „V- tai Vendeta“. 2006. Trileris. D.Britanija, JAV, Vokietija. 1.15 Daktaras Ozas. Naktinė versija“.

Ketvirtadienis

6.20 Animacija. 7.20 Pričiupom! (k.). 7.50 „Pasaulio Gino rekorðai“. 8.50 „Čarlis ir šokolado fabrikas“ (k.). 11.10 2 minutės šlovės (k.). 13.10 „Draugai IX“. Ser. 13.40 Animacija. 15.10 Pričiu-pom! 15.40 „Elenos paslaptis“. Ser. 16.40 24 valandos. 17.40 Bük mano meile. 18.45 Žinios. 19.10 Valandas su Rūta. 20.30 Mi-sija - grožis. 21.00 KK2. 21.30 Dvi-račio šou. 22.00 Žinios. 22.30 „57 keleivis“. 1992. Veiksmo f.JAV. 0.15 „Pasaulio Gino rekorðai“ (k.). 1.15 Sveikatos ABC (k.).

Pentadienis

6.20 Animacija. 7.20 Pričiupom! (k.). 7.50 „Pasaulio Gino rekorðai“. 8.50 Dainuok, jei gali (k.). 10.20 Kviečiu šokti 2. 13.40 Animacija. 15.10 Pričiu-pom! 15.40 „Elenos paslaptis“. Ser. 16.40 24 valandos. 17.40 Bük mano meile. 18.45 Žinios. 19.10 Valandas su Rūta. 20.30 Mi-sija - grožis. 21.00 KK2. 21.30 Dvi-račio šou. 22.00 Žinios. 22.30 „57 keleivis“. 1992. Veiksmo f.JAV. 0.15 „Pasaulio Gino rekorðai“ (k.). 1.15 Sveikatos ABC (k.).

<h4